

LAUDATIO:
IPOSTAZIEREA ISTORICĂ A DESTINULUI UMAN*

Iacob Mârza

Dacă cineva m-ar ruga să găsesc o succintă dar convingătoare caracterizare a discursului istoric, onorat o viață întreagă de om, prin cuvântul scris și diseminat într-o mulțime de cărți, articole, studii ori comunicări, dar și cu ajutorul verbului înaripat rostit de la catedră sau în alte locuri publice de către D-nul Prof. univ. dr. Camil Mureșanu, membru titular al Academiei Române, n-aș ezita și aș enunța un principiu al cunoscutului filosof grec Platon (427-347 î. Chr.): *Non solum nobis, sed et patriae et amicis vivendum* („Nu numai pentru folosul nostru, ci și pentru a patrii ceva să slujim”). Invocarea gânditorului antic, căruia îi datorăm *Republica* și *Banchetul*, acum când în Aula Magna de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia justificăm, în mod cordial, public și solemn, gestul Catedrei de Istorie de la Facultatea de Istorie și Filologie de a acorda, în cunoștiință de cauză, titlul de *Doctor Honoris Causa* unui istoric român în sensul deplin al cuvântului, dar și neîntrecutului dascăl, care ne-a învățat pe mulți dintre cei de față, pe parcursul unor scăpărătoare meditații asupra destinului uman, *Istoria modernă universală*, și care ne-a fost, pe deasupra, și decan la Facultatea de Istorie și Filosofie de la Universitatea Daciei Superioare din Cluj, poate să producă semne de întrebare. De ce, mă întreb, fără să fiu retoric? Ne aflăm în fața unui reputat istoric, care a apelat, nu de puține ori, la domeniul filosofiei, după cum rezultă nu numai din opera sa scrisă sau din pătrunzătorul discurs de recepție la Academia Română, rostit la 23 noiembrie 2001, în ședință publică, intitulat scurt dar cuprinzător *Istorie și cunoaștere*, dar și din câteva mărturisiri directe și meditații, expuse într-un cuprinzător interviu, publicat în urmă cu câțva timp, sub titlul *Portret de intelectual ardelean*, în *Gazeta de Maramureș*. Între altele, aici declară Domnul Profesor explicit: „Mi-a plăcut foarte mult filosofia”, respectiv „În fond, istoria nu este altceva decât o filosofie a concretului devenirii umane”.

De fapt, ca să ne apropiem de statura științifică de o rară distincție, pe care și-a edificat-o, cu forțe proprii și în mod gradat, vreme de peste șase decenii printr-un travaliu zilnic, riguros, consistent și elegant în domeniul istoriei românești, dar mai ales în sfera istoriei universale, pe care le-a slujit credincios în câmpul cercetării științifice și a oficiat-o de la catedra universitară, neuitate fiind prelegerile D-sale, prin rigoarea științifică și grație farmecului discursului, trebuie să ne întoarcem la origini și la anii formării intelectuale. Născut la 20 aprilie 1927, într-o familie de intelectuali ardeleni cu tradiție, care ajunge, după anumite informații, până la George Barițiu – să nu uităm, că tatăl a fost nimeni altul decât poetul și profesorul Teodor Mureșanu, o voce distinctă a literelor românești din Transilvania interbelică –, Camil Mureșanu a urmat cursurile cunoscutului liceu „Regele Ferdinand” din Turda, fiind educat în spiritul de disciplină și de respect pentru munca zilnică și față de oameni, inclusiv cei nevoiași, atitudine specifică vechii civilizații ardelenice. În cele din urmă, devine student la Facultatea de Istorie din Cluj (1946-1950), etapă în care Universitatea nu fusese, încă,

* Discurs rostit cu prilejul ceremoniei decernării titlului de Doctor *honoris causa* al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia academicianului Camil Mureșanu, în data de 6 februarie 2007.

„transformată” de regimul democrației populare. Fără să fi fost implicat în viața politică a vremii, din cauza statutului social al familiei, face, în vara anului 1948, „pușcărie politică”, fiind scos de sub urmărire penală, în cele din urmă, prin ajutorul unor profesori cu influență, care i-au apreciat temeinicia pregătirii din anii studenției, când s-a dedicat, cu pasiune dar și cu încăpățănare, studiului istoriei.

Angajat la Universitate, Camil Mureșanu urcă treptele unei strălucite cariere în sfera învățământului superior, de la preparator (1950) la profesor universitar (1975), cu un moment de excepție, și anume primirea titlului de doctor în istorie, în anul 1971, sub conducerea profesorului Ștefan Pascu, cu lucrarea *Ioan de Hunedoara și vremea sa*, după ce avusese o tentativă neîmplinită de a obține acest titlu academic la Facultatea de Istorie a Universității din București. Decan al Facultății de Istorie și Filosofie din Cluj în două legislaturi (1968-1976, 1981-1989), membru corespondent al Academiei Române (1990), director al Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj (din 1995), membru titular al Academiei Române – Secția de Științe Istorice și Arheologie (2000), președintele filialei Cluj a Academiei Române (2006), Camil Mureșanu a rămas, înainte de toate, în slujba zeiței Clio, chiar și atunci când a primit bursa de studiu la Paris (1966), ori când a fost trimis „Visiting-Professor” la Columbia University din New York, USA (1978), respectiv când a susținut cursuri și conferințe pe diferite teme istorice în medii academice ori la mai multe universități și instituții de profil cultural și științific din Anglia, Austria, Cehia, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Italia, Norvegia, Rusia, Slovacia, SUA, Suedia, Ungaria ș.a., când a participat la Congresele Internaționale de Istorie (1965, 1970, 1980, 2000), sau în calitate de președinte din partea României al Comisiei Mixte Româno-Maghiare de Istorie. Premiat de Academia Română (1977), membru în *Sud-Öst Europa Gesellschaft* din München și Berlin (1999-2000), cetățean de onoare al orașelor Cluj (1997), Turda (1997) și Blaj (1999), decorat de Guvernul României cu Ordinul „Pentru Merit” în grad de ofițer, Domnul Profesor Camil Mureșanu este autorul unui coerent, elegant și suficient de unitar discurs istoric, pe cât de dens, pe atât de variat, însumând aproximativ 300 de cărți, studii, articole, comunicări, recenzii, note de lectură, traduceri ș.a.

De fapt, acea *via regalis* a ductului istoric onorat de Profesor ilustrează, până la un anumit punct al demonstrației științifice și al formulei istoriografice, prin elemente de formă și de fond, afirmația mult cititului scriitor contemporan Umberto Eco, semnatarul romanului *Numele trandafirului*: „Trecutul, de vreme ce nu poate fi distrus, pentru că distrugerea lui duce la tăcere, trebuie să fie revizuit: cu ironie, fără candoare”. La câteva decenii de la încheierea studenției, când am audiat, fiind student în anul III, la grupa de Istorie universală, cursul de *Istoria modernă universală*, înțeleg mai bine de ce Domnul Profesor a prezentat, de pildă, cu atâta detașare și luciditate, pe undeva neașteptate, cursul despre Napoleon Bonaparte, spre dezolarea auditoriului tânăr, format din studenți și studenți, care n-au avut parte de acel mult așteptat portret încărcat de nimbul eroului, învingător la Arcole și Rivoli.

Nu încerc să-l parafrazez pe René Descartes cu al său *Discours de la méthode*, care propunea o analogie între periegezele în timp cu anumite deplasări într-un spațiu geopolitic și să acceptăm invitațiile la o lectură atentă și fără patimă a istoriei românești ori universale din diferite perioade bine delimitate și în spații geografice mai mult sau mai puțin îndepărtate. De fapt, o privire de ansamblu asupra scrisului istoric al Domnului Profesor Camil Mureșanu, structurat în cărți personale, cărți în colaborare,

manuale școlare și universitare și, în fine, traduceri, trebuie să țină seama de sugestia eruditului francez, mai sus invocată. Rememorăm, cu încântare, câteva din cărțile oaspetelui Universității din Alba Iulia, cum sunt, de pildă, *Iancu de Hunedoara și vremea sa*¹ (care a înregistrat 3 ediții, dintre care una în limba engleză), cercetare mereu actuală, care mărturisește odată în plus capacitatea de analiză și puterea de sinteză, dedicată unei personalități reprezentative a Evului Mediu românesc și central-european, voievod al Transilvaniei, guvernator și căpitan general al Regatului Ungariei; necesara abordare, din perspectivă istoriografică românească, a unui eveniment istoric de importanță cardinală pentru dezvoltarea modernă a Europei Centrale, revoluția din Țările de Jos, sub titlul *Focul ocrotit de ape (Revoluția burgheză din Țările de Jos)*², volum în care întâlnim pagini redactate cu știință și farmec literar, care se parcurg cu sufletul la gură, lectorul pătrunzând în universul faptic și în lumea de idei a evenimentelor care au marcat, direct ori indirect, continentul nostru; *Revoluția burgheză din Anglia*³, carte apărută în anul când am susținut examenul de admitere la facultate, la „Alma Mater Napocensis”, unul din subiecte, care trebuiau tratate la Istoria universală, fiind – simplă coincidență! – tocmai lecția despre revoluția burgheză din Anglia și faptele militare și politice ale lui Oliver Cromwell, la care raportează istoricul din mijlocul nostru realitățile pe care le trăim noi, europenii de astăzi; *Imperiul britanic. Scurtă istorie*⁴, cuceritoare și temeinică sinteză asupra civilizației britanice, care a îndeplinit un rol incontestabil în dezvoltarea generală modernă și contemporană a lumii, cartea fiind consultată de câțiva studenți din Grupa de Istorie universală încă în formă dactilografată, cu îngăduința asistentului care conducea seminarul de specialitate (impresionați fiind de haina grafică a paginilor, care conțineau numeroase reveniri și șlefuiuri, în cerneală, asupra discursului istoric); *Simon Bolivar (1783-1830)*⁵, volum provocator prin formula de abordare a istoriei realitate, din care aflăm secvențe din viața, activitatea militară și politică a eroului sud-american, protagonist al războaielor pentru independența coloniilor spaniole din America de Sud, care a meditat la unificarea Americii Latine; *Națiune, naționalism. Evoluția naționalităților*⁶, lucrare care propune cititorilor un discurs istoric coerent și incitant, bazat pe binomul *națiune - naționalism*, extrem de actual nu numai din perspectivă istoriografică, ci și politică actuală, având în vedere recenta includere a României în Uniunea Europeană; *Vieți, fapte, gânduri*⁷, volum de dimensiuni mai mici, care include articole ori texte dense, redactate de-a lungul anilor, în care sunt aduși în atenția cititorilor români filosofi, istorici, ori sunt comemorate diferite momente de istorie și se punctează mai multe „popasuri printre semeni”, fiind surprinse, din aceeași perspectivă istoriografică modernă, câteva „rătăcirii în spațiul politic”; *În templul lui Ianus. Studii și gânduri despre trecut și viitor*⁸, abordare insolită a statutului bivalent al istoricului, în calitatea sa indiscutabilă de Janus, personaj mitic care privește cu o față spre vremurile apuse și cu

¹ București, Editura Tineretului, 1957, 203 p.

² București, Editura Științifică, 1960, 179 p.

³ București, Editura Științifică, 1964, 341 p.

⁴ București, Editura Științifică, 1967, 502 p.

⁵ București, Editura Politică, 1983, 135 p.

⁶ Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română [Bibliotheca Rerum Transylvaniae IX], 1996, 308 p.

⁷ Craiova, Omniscop, 1996, 198 p.

⁸ Cluj-Napoca, Cartimpex, 2002, 345 p.

alta spre cele care vor veni; *Istorie și cunoaștere. Discurs rostit la 23 noiembrie 2001 în ședință publică. Cu răspunsul Acad. Dan Berinde⁹*, adevărată și tulburătoare profesiune de credință a Profesorului Camil Mureșanu, slujitor în egală măsură al Universității, dar și al domeniului patronat de zeița Clio, istoric care a purtat, de bună voie și nesilit de nimeni, haina unui „profet cu fața spre trecut” (dacă suntem de acord cu inspirata formulă a eruditului scriitor și critic german Friedrich von Schlegel).

Mereu atent la transformările frecvente din ultimele decenii, pe care le înregistrează câmpul cunoașterii istorice românești și universale, fără să fie adeptul unei concepții moderniste și a unei metodologii experimentale, Profesorul Camil Mureșanu a depășit cu seninătate paradigma propusă odinioară de Leopold von Ranke, care supraestima istoria politică, îndreptându-și multe din cercetări către sfera economicului și socialului, beneficiind de rezultatele investigațiilor semnate de reprezentanți ai școlii istorice engleze, franceze, germane și, firește, americane. În același timp, ascultând de sfatul unui spirit istoric copleșitor, de talia lui Nicolae Iorga, Camil Mureșanu a părăsit, în cunoștiință de cauză, turnul de fildeș al istoricului erudit, cu preocupări științifice comode și singuratic, pășind cu hotărâre în agora istoriei contemporane, acceptând să facă parte din colective ori grupuri de cercetători ori specialiști, care s-au angajat să lucreze sau să publice volume de sinteze, corpusuri de documente, volume colective ș.a. Din acest punct de vedere, Profesorul s-a dovedit a fi un atent lector al unor instanțe istoriografice contemporane, ale căror lucrări nu numai că le-a citit până la capăt, cu atenție maximă, ci le-a și întrebuințat, conștiincios și cu folos, spre progresul discursului istoric național. Este vorba, între alții, de: Raymond Aron, Geoffrey Barraclough, Fernand Braudel, Guy Bourdieu, Gheorghe I. Brătianu, Ernst Breisach, A. Butterfield, Charles-Olivier Carbonell, Georges Duby, Peter Geyl, Jacques Le Goff, Bernard Guenée, George Gusdorf, Georg Iggers, Leon E. Halkin, Keith Hitchins, Frederick Kellogg, Lucien Febvre, Robert Mandrou, Hervé Martin, David Prodan, Paul Ricoeur, Charles Samaran, Paul Veyne ș.a. De fapt, toată viața a crezut în parametrii actualității istoriei și în sensul cultural al modernității, fără să-și uite rădăcinile ardelene.

În congruență cu cele afirmate mai sus, avem în vedere nu puținele colaborări ale Profesorului Camil Mureșanu la sinteze asupra istoriei României¹⁰, respectiv a Transilvaniei¹¹, fără să lipsească unele abordări moderne, chiar din perspectivă comparatistă¹², etape și momente cu urmări cruciale în devenirea modernă a națiunii române¹³, abordări speciale, din multiple ipostaze istriografice, ale specificului națiunii

⁹ București, Editura Academiei [Academia Română. Discursuri de recepție], 2002, 18 p.

¹⁰ *Istoria României*, vol. II, IV, București, Editura Academiei, 1962, 1964; *Istoria românilor*, vol. IV, București, Editura Enciclopedică, 2002.

¹¹ *Din istoria Transilvaniei*, II, București, Editura Academiei, 1961 (ed. a II-a, 1963); *Brève histoire de la Transylvanie*, București, Editura Academiei, 1965.

¹² *Luther und Siebenbürgen*, Köln, Wien, Böhlau Verlag, 1985; *Transilvania între medieval și modern*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 1996; *Civilizația medievală și modernă românească. Studii istorice*, Cluj-Napoca, Dacia, 1985.

¹³ *Destrămarea monarhiei austro-ungare. 1910-1918*, București, Editura Academiei, 1964; *Independența României*, București, Editura Academiei, 1977; *1877. Tollal, jegyverrel. Tanulmányok*, București, Kriterion, 1977; *Istoria militară a poporului român*, vol. II, IV, București, Editura Militară, 1986, 1987.

române¹⁴, diverse teme vizând istoria modernă și contemporană universală¹⁵, creștomații de texte și atlase¹⁶ ș.a.

Cetățean informat și responsabil, cumpătat dar curajos, captivat de personalități politice de talia lui Mihail Kogălniceanu ori Ion Mihalache, Profesorul Camil Mureșanu și-a asumat, încă din primii ani de activitate în slujba universității, respectiv în câmpul cercetării istorice, rostul de „magician al improbabilului”, după cum însuși recunoaște în discursul de recepție la Academia Română, calitate pe care a onorat-o o viață întreagă, o viață de om, nu numai prin ceea ce a scris, dar și cum a scris, pe înțelesul tinerei generații, pentru care s-a îngrijit, periodic, să apară cât mai multe și raționale manuale școlare ori universitare. La acest capitol al activității universitare, dovedind o dreaptă cumpănă și judecată în abordarea istoriei realitate românești și universale, a semnat, singur ori în colaborare, nu puține cărți ori texte cu țință didactică directă; pe unele dintre ele le-am folosit, ca elev la liceu și ca student la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj. Este și motivul pentru care le amintim, cu emoție, pe câteva dintre ele: *Istoria evului mediu*¹⁷ (cu ediții tipărite și în limbile germană și maghiară), *Prelegeri de istorie universală*¹⁸, *Manual de istorie universală modernă (1642-1918)*¹⁹, *Probleme fundamentale ale istoriei lumii moderne și contemporane*²⁰ (cu ediții tipărite și în limbile maghiară și germană), *Etape și probleme din istoria presei în epoca modernă*²¹, *Egyetemes történelem: újkor és jelenkor: tankönyv a X. osztály számára*²², *Istoria scrierii, a cărții și a tiparului. Curs universitar*²³, *Momente din istoria Europei. Curs pentru ciclurile licență și master*²⁴ ș.a.

Cine dintre studentele și studenții ori cine din cei care au avut șansa să-l audieze pe Profesorul Camil Mureșanu, la Universitate sau cu prilejul unor conferințe, nu au fost cuceriti de farmecul expunerii istoriei realitate românești și universale, dar și de rigoarea discursului istoric? Este o întrebare care pare, la prima vedere, retorică. Mulți dintre auditorii prezenți în Aula Magna i-au fost studenți Profesorului și au fost examinați de Domnia Sa. Au fost momente de maximă emoție, având în vedere densitatea și vastitatea materiei la *Istoria modernă universală* de pildă, pentru care trebuia să te pregătești, nu glumă, nu numai în ajunul examenului, ci și pe parcursul semestrului, având în vedere complexitatea teoretică și practică a dificilei materii.

¹⁴ Stat. Societate. Națiune, Cluj-Napoca, Dacia, 1982; Etnie. Națiune. Confesiune, Oradea, Editura Universității, 1996.

¹⁵ *Diplomați iluștri*, I, București, Editura Politică, 1969; *Președinte la Casa Albă*, București, Editura Politică, 1974; *Downing Street 10*, Cluj-Napoca, Dacia, 1984.

¹⁶ *Lecturi din izvoarele evului mediu*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1961; *Culegere de texte pentru istoria universală. Epoca modernă*, vol. I: 1640-1848; vol. II: 1848-1918, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974; *Atlas istoric*, coordonator Ștefan Pascu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971; *Atlas pentru istoria României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983.

¹⁷ Manual pentru clasa a IX-a, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957-1965; manual pentru clasa a X-a de liceu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1966-1989.

¹⁸ București, 1967.

¹⁹ Vol. I, partea I-a (1642-1848), partea II (1795-1848); vol. II, partea I-a (1848-1870), București, Centrul de Multiplicare al Universității, 1970.

²⁰ Manual pentru clasa a XII-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978-1991.

²¹ Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai”, 1994.

²² București, Editura Didactică și Pedagogică.

²³ Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai”, 1995.

²⁴ Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai”, 1996.

Oficiind ca un adevărat sacerdot examenul, de obicei oral, cu un calm olipian, Camil Mureșanu nu putea fi fentat cu date inexacte ori cu metafore. A intrat în legenda studenților de la Istoria clujeană din deceniul 7 al secolului trecut, momentul în care un student trebuia să vorbească despre Anglia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și despre politica internă a primului ministru Benjanimn Disraeli, unde trebuia să vorbească și despre componența guvernului. Încercând să salveze situația, examinatul a turuit, dintr-o suflare, componența echipei naționale de fotbal a Angliei, căci era un fan al fotbalului englez. După câteva secunde de tăcere, Profesorul, la curent și cu această problemă, l-a adus pe împicinat cu picioarele pe pământ, comunicându-i componența guvernului Disraeli.

O parcurgere cu creionul în mână a volumului *Studii istorice. Omagiu Profesorului Camil Mureșanu la împlinirea vârstei de 70 de ani*²⁵, în special a secțiunii „Bibliografia operei (1955-1997) Prof. Univ. Dr. Camil Mureșanu”, este de natură să demonstreze, convingător, că oaspetele de onoare al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia a învățat conștient și a pus în aplicare lecția de istorie oferită cu generozitate de Nicolae Iorga, expusă în *Două concepții istorice* (1911): „Istoria unui popor nu atinge astfel istoria celorlalte prin mențiuni fugare sau scurte capitole de influențe reciproce, ci se fixează și se păstrează în mediul firesc de universalitate umană, căreia îi aparține în cea mai superioară esență. Și istoria universală, la rândul ei, nu va fi o culegere de istorii naționale grupate după motive geografice ori culturale, ci urmărirea acelor legături de cultură, de idei politice, de revărsări și cuceriri pe toate terenurile, de strămutări, transformări, potențări și slăbiri, care trebuie să fie singurul ei domeniu [...]”. După un calcul sumar, peste 80% din scrisul istoric al lui Camil Mureșanu ilustrează, din perspectiva redacției, dar mai ales a conținutului, nu numai acele „scurte capitole de influențe reciproce” ale istoriei românilor cu istoria universală, dar și multiplele consecințe ale unor frecvente „revărsări și cuceriri pe toate terenurile” ale istoriei generale asupra trecutului românesc, mai mult ori mai puțin îndepărtat. Poate un astfel de discurs istoric explică, până la un grad al cunoașterii, optimismul Profesorului, care crede în calea societății românești spre chibzuință, după primirea noastră în Uniunea Europeană.

Votul solemn al Senatului Universității „1 Decembrie 1918”, în urma propunerii Facultății de Istorie și Filologie și, nu în ultimul rând, a inițiativei Catedrei de Istorie, de a acorda Prof. univ. dr. Camil Mureșanu, membru al Academiei Române, președinte al Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, directorul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, titlul de Doctor *honoris causa* ne apare, în aceste momente pline de emoție pentru întreaga asistență, ca o manifestare particulară de normalitate și de solidaritate universitară în viața academică românească, într-o etapă în care se propune reșezarea, pe coordonate europene, a sistemului universitar din țara noastră. Este, pe de o parte, recunoașterea unui istoric autentic și profesor cu vocație, care a demonstrat, în mod convingător, prin ceea ce a scris și prin puterea verbului rostit, nu de puține ori, că istoria rămâne, înainte de toate, după cum declara odinioară, în urma unei covârșitoare experiențe istoriografice, „o filosofie a concretului devenirii umane”. Pledoaria repetată a Domnului Profesor Camil Mureșanu pentru ipostazierea istorică a destinului uman, la care subscriu mulți dintre

²⁵ Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998, 576 p.

cei prezenți în Aula Magna, foste studente și studenți de la Istoria clujeană, este întregită de sentimentul de recunoștință al echipei manageriale, prezente și trecute, de la Universitatea albaiuliană, față de „Alma Mater Napocensis”, al cărei marcant reprezentant este D-nul Prof. univ. dr. Camil Mureșanu, care a fost, nu de puține ori, o instanță academică pentru mai tânăra universitate din „cetatea unirii”. De altfel, în acest context academic și profesional, cordial dar și solemn, trebuie să acordăm credit și acceptului D-lui Acad. Camil Mureșanu de a deveni, cu drepturi și îndatoriri, membru al comunității academice din anticul Apulum, unde sămânța istoriei, împrăștiată pe pământul bine ogorât de Domnia Sa, prin cuvântul scris ori prin slova rostită, a dat neașteptate roade.

Alba Iulia, 6 februarie 2007